

In memoriam

Bulcsú László

(Čakovec, 1922. – Čabraji kod Križevaca, 2016.)

Snimio: Hrvoje Stanić

Dana 4. siječnja 2016. godine umro je u Čabrajima kod Križevaca poznati jezikoslovac, prevoditelj, poliglot i plivački reprezentativac Bulcsú László. Ispraćaj je bio na zagrebačkome krematoriju po iznimno hladnome vremenu 7. siječnja u 12:55. Na ispraćaju su se okupili brojni Lászlóvi bivši kolege i studenti svih generacija. Nadahnuto je govorio zagrebački rektor Damir Boras, koji je iznio osnovne podatke o Lászlóvu životu i radu, ali i brojne uspomenne na svoj život i rad s Lászlóm. Podatci o životu i radu profesora Lászla lako se mogu naći na stranicama hrvatske *Wikipedije* (https://hr.wikipedia.org/wiki/Bulcs%C3%BA_L%C3%A1szl%C3%B3). Bulcsú László rodio se u Čakovcu 1922. Otac mu je bio Mađar, a majka Hrvatica. Završio je studij elektrotehnike u Budimpešti, na Sveučilištu u Zagrebu diplomirao je slavistiku 1952. godine. Radio je kao profesor u sinjskoj gimnaziji. Zanimljivo je da se u svakome Lászlóvu životopisu navodi da je tamo išao „da bi na izvoru crpao uzorni

zapadnohercegovački govor što ga u junačku Cetinsku krajinu izbjeglice izpod osmanlijskog zuluma donieše.” Bio je učenik i asistent Stjepana Ivšića, a od 1955. do svojega umirovljenja 1993. godine bio je zaposlen na Filozofskome fakultetu. I nakon umirovljenja nastavio je honorarno predavati.

Predavao je na različitim katedrama slavistiku, rusistiku, opće jezikoslovlje i informatologiju. Slavistiku je predavao i u SAD-u na Sveučilištu Indiana, Sveučilištu u Chicagu i Sveučilištu Yale. Doktorirao je 1986. godine na Sveučilištu u Chicagu s temom *An Information Science Approach to Slavic Accentology* i to tek s 64 godine. Bavio se algebarskom lingvistikom, strojnim prevodenjem, računalnom obradbom hrvatskih tekstova, tumačenjem i jezikoslovnom raščlambom asirske klinopisne književnosti, preveo s izvornika niz temeljnih spisa drevne mezopotamske književnosti. Ustrojio je dvogodišnji studij društveno-humanističke informatike i četverogodišnji studij informacijskih znanosti na Filozofskome fakultetu. László je poznao mnogo mrtvih i živih jezika, ali se nigdje ne može naći podatak o tome koliko je točno jezika govorio (nalazi se podatak o četrdesetak ili na desetke).

László je bio stalan sudionik *Zagrebačkoga lingvističkog kruga*, a predavanje je uvijek započinjalo tek kad bi profesor László stigao. László je nakon Slovaka Bogoslava Šuleka, autora *Hrvatsko-njemačko-talijanskoga rječnika znanstvenoga nazivlja*, bio ponajveći hrvatski jezični purist. U to se možemo uvjeriti npr. čitajući članak *Pabirci redničnoga i obavještničnoga pojmovlja oko razumnih sustava*, u kojemu za sve angлизme László nalazi hrvatski naziv. Navest ću samo nekoliko primjera: **analog computer** = razmjerni računac, **analog signal** = razmjerni dojavak, **array** = razvrst, **artificial intelligence** = umjetna razumnost, **binary digit** = dvojčana znak, **compiler** = skupnik, **computer-aided instruction** = strojna obuka, **controller** = upravljalo, **encryption** = zakrpa, **firmware** = ugrađenica, **flip-flop** = ‘klackalo’, dvostanjac, **hardware** = strojevina, **keyboard** = utipnik, **laser printer** = svjetlosni pisac, **link, linker** = poveznik, **networking** = umrjezba, **robotics** = robotstvo, **sensor** = osjetnik, **software** = napatbina. I iz navedenih je primjera očito Lászlóvo zalaganje za morfonološki pravopis te težnja izgradnji hrvatskoga nazivlja. O profesoru Lászlu na internetu i u tisku mogu se naći tekstovi njegovih bivših studenata: Domagoja Vidovića (http://bk-neretva.com/index.php?option=com_content&view=article&id=460:znanja-punoglavac&catid=17&Itemid=26), Denisa Kuljiša (<http://www.zurnalisti.com/tudinstina-u-jeziku-hrvatskome/>), Marka Tadića (<http://www.matica.hr/vijenac/571/L%C3%A1szl%C3%B3%20je%20samo%20jedan/>). Svi oni osim podataka o životu i radu navode i svoje uspomene i stavove o profesoru Lászlu, čije je djelovanje sigurno obilježilo generacije studenata. To me potaknulo na to da se i ja prisjetim davnih dana kad sam bila Lászlóva studentica i demonstratorica. Prvi sam put kao studentica Opće lingvistike upoznala Lászla na kolegijima Obrada jezičnih podataka i Teorija programiranja. Predavanja su počinjala u srijedu u četiri sata poslijepodne, trajala su do kasnih noćnih sati i završavala uglavnom kad je čistačica ušla u pre-

davaonicu i rekla da je njoj radno vrijeme isteklo i da moramo napustiti predavaonicu. Tada su iz predavaonice izišli iznureni i umorni studenti i živahan i svjež profesor László spreman na daljnji razgovor sa svakim studentom koji je za to još imao snage. Predavanja su bila ciklička, što znači da su ih zajedno slušali studenti od prve do četvrte godine. To je posebno bilo teško brucošima, koji nisu imali pojma što ih čeka, a stariji su se studenti pred njima pretvarali da im je sve jasno. A ja, nadobudna maturantica zagrebačke Pete gimnazije, koja se u američkoj gimnaziji u Heidelbergu već u drugome razredu susrela s osnovama lingvistike, nisam uopće bila spremna na ono što me čekalo. Sjedila sam četiri sata, trudila se slušati, ali nisam razumjela baš ništa. U stanci predavanja razgovarala sam s ostalim brucošima, koji su mi priznali da ni oni ništa ne razumiju. Stoga sam nakon predavanja prišla profesoru, predstavila se kao brucošica i rekla da brucoši ne razumiju njegovo predavanje te ga zamolila da nam da popis literature koju bismo trebali pročitati da bismo mogli uspješnije pratiti predavanje. Na to mi je László rekao: „Čitajte.” Ja sam upitala: „Ali što da čitamo? Nemamo nikakav popis literature.”, a László je samo odgovorio: „Čitajte.” Na to sam ja ironično rekla: „Dobro, da čitam Crvenkapicu?” A on je odgovorio: „Čitajte, pa i Crvenkapicu.”

Taj prvi susret bio je povezan s još jednim stresom. László nije dao potpis nijednomu studentu koji njegovo ime i prezime nije ispravno napisao. Iako mi se to sad čini nevjerojatno, više od polovice studenata, među kojima sam i ja bila, nije točno prepisalo Lászlóvo ime i/ili prezime, a on nam nije rekao u čemu je pogreška, nego samo da ne možemo dobiti potpis. Tako i ja u indeksu u prvome semestru imam prekrižen i ponovno upisan Lászlóv kolegij. Na jednom od idućih satova napisao je na ploču nekoliko grčkih riječi te pokazujući na naglaske postavio pitanje: „Je li ovaj naglasak (akut, ´) inačica ovoga (gravis, `) ili ovoga (circumfleks, ~) naglasaka?” Kako nisam u školi učila grčki, nisam željela odgovoriti na to pitanje, nego sam rekla: „Ne znam.” Mislila sam da će prozvati koga drugoga, ali kod Lászla nikad nije bilo tako, nego je on samo rekao: „No, kolegice, recite.” Ja sam rekla da nisam nikad učila grčki, ali profesor László nije htio odustati i dalje je inzistirao na odgovoru na pitanje. Na kraju sam rekla: „Mogu odgovoriti samo bez veze.”, a on je rekao: „Bez veze je najkraći put.” I naravno, pogodila sam točan odgovor da je akut inačica gravisa.

Tako je to bilo na početku. Već u drugome semestru počelo se događati nešto čudesno. Posve nerazumljiva predavanja postajala su mi sve jasnija i sve mi se počelo slagati u jedan sustav. Na višim sam godinama slušala kolegije Ilijada B-A, Lingvističko programiranje, Odabrana poglavlja iz opće lingvistike i Algebarskolingvistički pojmovi i postupci. Shvatila sam da na Lászlóva pitanja treba nekako odgovoriti, pa će te on onda nizom potpitanja voditi do rješenja zadatka. Sjećam se kad je došao u predavaonicu i na ploču velikim tiskanim slovima napisao riječ SLOVA te rekao samo: „Komentirajte!” Tada sam već bila iskusnija te sam rekla: „Znači tema su današnjega predavanja slova, to znači da smo od svega na svijetu izvršili binarni izbor između slova i neslova.” Taj

mu se odgovor svidio. Nakon toga napisao je na ploču niz nama posve nepoznatih znakova. Nakon nekoliko sati dešifriranja utvrdili smo da to piše (samo su slova ispremiješana) *standard konfekcija* te da je riječ o stiliziranoj latinici koja se tada nalazila na prodavaonicama Standard konfekcije.

Ta je priča tipična za Lászla. On je hodao gradom i promatrao te tražio ono što bi mogao iskoristiti u svojim predavanjima. U to je vrijeme bio i mentor diplomskoga rada *Lingvistička šetnja Zagrebom*.

Na drugoj godini postala sam Lászlóva demonstratorica. Zadatak demonstratora bio je da na demonstraturama priprema studente za rješavanje klauzure. Na tim se klauzurama padalo i desetak puta, pa su studenti te godine pisali i peticiju protiv profesora Lászla, ali on se nije na to obazirao. Samo je želio da nauče ono što je on smatrao važnim. A za Lászlóve ispite nije postojala literatura niti se išta moglo učiti napamet. Trebalo je shvatiti ono što on predaje i naučiti se lingvističkomu razmišljanju. Bilo je to teško, ali se onima koji su uspjeli isplatilo jer im je to zaista bilo korisno u daljnjemu životu i radu. Posao demonstratora bio je da na individualnim konzultacijama s profesorom Lászlóm nauči rješavati sve tipove klauzurnih zadataka i da na demonstraturama to znanje prenese ostalim studentima koji se spremaju za klauzuru. Čudno je pritom bilo da je demonstrator bio mlađi od diplomanada, ali je to prilično dobro funkcioniralo. Imala sam tada u sklopu svojih demonstratorskih zaduženja i neobičnih zadataka, npr. da pod budnim okom profesora Lászla studentima demonstriram kako će od brašna načiniti ljepilo. To je služilo rješavanju zadatka lijepljenja kineskih rječničkih natuknica na kartice, što je bio preduvjet za potpis.

Tada se diplomski ispit na lingvistici sastojao od klauzure i tri usmena dijela: Fonetika, Opća lingvistika i Indoeuropska lingvistika. Klauzura je pismeni ispit koji se sastojao isključivo od rješavanja zadataka i bio je preduvjet za izlazak na diplomski ispit iz Opće lingvistike i Indoeuropske lingvistike. Usmeni dijelovi ispita polagali su se pred tročlanim povjerenstvom u dvorani, a ispitu su prisustvovali i drugi studenti koji su se na taj način pripremali za svoj ispit. Moj je ispit iz Opće lingvistike trajao punih sedam sati, profesor Škiljan i profesor Križman izmjenjivali su se na ispitu, studenti su ulazili i izlazili, a profesor László je bez napora, koncentrirano ispitivao sedam sati. Nakon sedam sati preveli smo s malteškoga tekst kojim je ispit započeo.

Nemjerljiv je Lászlóov doprinos hrvatskomu jezikoslovlju u ovome mjerljivom svijetu. Njegov doprinos nije samo u njegovim radovima, kojih je bilo razmjerno malo, nego u tome da je usadio jezikoslovni način razmišljanja u generacije svojih studenata.

Prije nekoliko godina, nakon jednoga Lingvističkog kruga, bivši Lászlóv student, jezikoslovac Mate Kapović pitao je skupinu bivših Lászlóvih studenata različitih generacija misle li da su što naučili od profesora Lászla. I tada su se bivši studenti, a današnji jezikoslovci, oštro podijelili u dvije skupine. Ja, kao i Mate, spadam u skupinu onih koji misle da im je ono što su naučili od profesora Lászla neizmjereno korisno u njihovu jezikoslovnome radu.

Zato i pišem posljednji pozdrav mojemu profesoru.

bivša studentica i demonstratorica

Milica Mihaljević